

КІР БУЛИЧОВ

СЕЛИЩЕ

Фантастичний роман

Переклад з російської
Ярослава Павлюка

ТЕРНОПІЛЬ
"НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН"

КИЇВ
"ВЕСЕЛКА"

ББК 84(2Рос)
Б90

Бібліотека світової літератури для дітей у 100 томах
“СВІТОВИД”
заснована 2004 року

Вступне слово *Юрія Іваненка*
Ілюстрації *Валерія Руденка*

Перекладено за виданням:
Москва: Детская литература. — 1988.

Буличов Кір

Б90 Селище: Фантастичний роман. Для серед. та ст. шк. віку/
Пер. з рос. Я. Павлюка — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан;
К.: Веселка, 2006. — 304 с.— (Бібліотека світової літератури для
дітей у 100 томах “Світовид”. Серія третя. Література ХХ століття.)

ISBN 966-692-283-5 (б-ка)

ISBN 966-692-876-0

(укр., “Навчальна книга – Богдан”)

ISBN 966-01-0397-2

(укр., “Веселка”)

ББК 84(2Рос)

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора перекладу чи видавця.*

ISBN 966-692-283-5 (б-ка)

ISBN 966-692-876-0

(укр., “Навчальна книга – Богдан”)

ISBN 966-01-0397-2 (укр., “Веселка”)

© Буличов К., 1988

© Видавництво

“Навчальна книга – Богдан”, б-ка,
макет, художнє оформлення, 2006

© Павлюк Я., переклад, 2006

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

У будинку пахло сирістю, мошка товклася біля каганця, треба було давно його загасити, мама, звичайно, забула, але на вулиці дощ, п'ятьма. Олег крутився на ліжку — нещодавно прокинувся. Уночі він сторожував селище: відлякував шакалів, які цілою зграєю лізли до сараю, ледве самого не загризли. У тілі була звичайна порожнеча, хоча сам від себе чекав хвилювання, можливо, страху. Це п'ятдесят на п'ятдесят, повернешся чи не повернешся. А п'ятдесят у квадраті? Повинна бути закономірність, повинні бути таблиці, бо знову винайдеш велосипед. До речі, все збирався запитати Старого, що таке велосипед. Парадокс. Велосипеда немає, а Старий дорікає ним, не задумуючись про зміст фрази.

На кухні закашляла мати. Вона, виявляється, була вдома.

- Ти чого не пішла? — запитав він.
- Прокинувся? Супу хочеш? Я підігріла.
- А хто по гриби пішов?
- Мар'яна з Діком.
- І все?
- Можливо, хтось із хлопців ув'язався.

Могли б і розбудити, покликати. Мар'яна не обіцяла, але було би добре, якби покликала.

— Їсти не хочеться.

— Якщо дощі не припиняться, — сказала мати, — до холодів огірки не досягнуть. Все пліснявою заросте.

Мати зайшла у кімнату, розігнала долонею мошку, задула каганець. Олег дивився у стелю. Жовта пляма плісняви збільшилася, змінила форму. Ще вчора вона була схожа на профіль Вайткуса: ніс картоплиною. А сьогодні ніс роздувся, ніби його вжалила оса, і на

Вночі він сторожував селище: відлякував шакалів,
які цілою зграєю лізли до сараю.

лобі вискочила гуля. Дікові у лісі нецікаво. Чого б це йому гриби збирати? Він — мисливець, степова людина, сам завжди говорив.

— Мошки багато, — сказала мати, — холодно їй у лісі.

— Знайшла кого жаліти.

Дім був поділений навпіл, у другій половині жив Старий і близнюки Дурови. Він взяв їх до себе, коли старші померли. Близнюки завжди хворіли: один видужає, другий застудиться.

Якби не їхнє нічне скиглення, Олег ніколи би не погодився чергувати ночами. Чути було, як вони хором запхинькали — захотіли їсти. Невиразний, далекий, звичний, як вітер, монолог Старого увірвався, заскрипів ослін. Отже, старий пішов на кухню, і відразу ж загаласували його учні.

— І куди тобі йти? — запитала мати. — Не дійдете! Добре буде, коли цілими повернетесь!

Зараз мати заплаче. Вона тепер часто плаче. Вночі плаче. Бубонить, крутиться, потім починає тихо плакати — можна здогадатися, бо шморгає носом. Або починає шепотіти, як закляття: “Я не можу, я більше не можу! Нехай краще я помру...” Олег, якщо чує, завмирає, бо виказати, що не спить, соромно, ніби побачив те, чого бачити не можна. Олегу соромно зізнатися, що він не жаліє маму. Вона плаче за тим, чого для Олега не існує. Вона плаче за країнами, яких не можна побачити, за людьми, яких тут не було. Олег не пам’ятає маму іншою — тільки такою, як сьогодні. Мізерна, жилава жінка, рябе пряме волосся зібране ззаду у жмут, але завжди вибивається і падає важкими пасмами уздовж щік, і мати дує на них, аби прибрати з обличчя. Обличчя червоне, у віспинках від перекотиполя, під очима темні мішки, а самі очі надто світлі, ніби вицвіли. Мати сидить за столом, звисивши твердими долонями вниз мозолисті руки. Та плач вже, чого ти? Зараз витягне світлину? Справді, підсунула до себе коробку, відкриває, дістає світлину.

За стінкою Старий умовляє близнюків поїсти. Близнюки вередують. Учні гомонять, допомагають Старому годувати малюків. Ніби звичайнісінький день, ніби нічого не трапилося. А що ж вони роблять у лісі? Скоро полудень. В обід виходити. Час би їм повертатися. Мало що може статися з людьми у лісі!

Мати розглядає світлину. Там вона і батько. Олег тисячу разів бачив цю світлину і намагався вловити схожість із батьком. Але не зміг. Батько білявий, кучерявий, губи повні, підборіддя роздвоєне, випнуте. Усміхається. Мати каже, що він завжди усміхався. Ось Олег з мамою більше схожі. Не з сьогоднішньою, а з тією, що на

світлині поруч з батьком. Чорне пряме волосся і тонкі губи. Широ-кі, вигнуті дугами брови, під ними яскраво-голубі очі. І біла шкіра із сильним рум'янцем. Олег теж трохи червоніє. І губи в нього тонкі, і чорне волосся, як у матері на світлині. Батько з матір'ю молоді і дуже веселі. І яскраві. Батько у формі, а мати у сукні без плічок. Називається сарафаном. Тоді, двадцять років тому, Олега ще не було. А п'ятнадцять років тому він уже був.

— Мамо, не варто, чого там, — мовив Олег.

— Я не відпущу тебе, — сказала мати. — Не відпущу, і все. Через мій труп.

— Мамо, — втомлено відказав Олег і сів на ліжко. — Досить, га? Я краше супу з'їм.

— Візьми на кухні, — сказала мати. — Він ще не охолов.

Очі мокрі. Все ж таки вона плакала, ніби ховала Олега. Хоча могла й плакати за батьком. Ця фотографія для неї була живою. А Олег батька зовсім не пам'ятав, хоча намагався згадати.

Він підвівся і пішов на кухню. На кухні був Старий. Він розпалював грубку.

— Я допоможу, — запропонував Олег. — Воду закип'ятити?

— Так, — сказав Старий, — дякую. Зараз у мене урок. Ти до мене потім прийди.

Мар'яна набрала повний мішок грибів. Їй пощастило. Щоправда, довелося плентатись аж до провалля. З Олегом вона б ніколи не зважилась піти так далеко, а з Діком почувалася спокійною, тому що й Дік почувався спокійним. Усюди. Навіть у лісі. Хоча більше любив степ. Він був мисливцем, немов народився мисливцем, але насправді він народився раніше, ніж побудували селище.

— А ти в лісі як удома, — сказав Дік.

Він сказав голосно. Йшов спереду і трохи збоку. Куртка хутром назовні сиділа на ньому, ніби власна шкіра. Він сам пошив собі куртку. Мало хто з жінок селища зміг би пошити так, як він.

Ліс був обрідний, кострубатий. Деревя виростили тут трохи вищі за людський зріст і починали схиляти верхівки набік, ніби боялися розлучитися зі своїми сусідами. І правильно. Зимові вітри швидко зламають верхівку. З голок капало. Дощ був холодний, у Мар'яни змерзла рука, в якій вона несла мішок з грибами. Вона переклала мішок у другу руку. Гриби завовтузилися в мішку, заскрипіли. Боліла долоня. Вона випадково загнала в неї скалку, коли відкопувала

Кілька великих птахів, які живуть високо в небі, і тому їх можна побачити тільки здалека, підлетіли до кулі з пронизливими криками і, лопочучи перетинчатими крилами, закружляли довкола. Вони були незадоволені, що хтось порушив кордони їхніх володінь.

Один з них навіть зумів вчепитися кігтями у мотузку і кілька разів ударив гострим дзьобом по оболонці.

— Ось цього я тобі не раджу робити, — сказав Дік, швидко піднімаючи арбалет.

Стріла простромила птахові груди і той повільно забрав кігті, відвалився від кулі і, пролетів зовсім поруч з кошиком, колами падаючи донизу. Дік навіть простягнув руку, сподіваючись схопити птаха. Мар'яна повисла на ньому, бо Дік міг випасти з кошика.

— Жаль, — сказав Дік. — У нього смачне м'ясо.

Він вистрелив в іншого птаха, але промахнувся.

Птахи ще деякий час переслідували кулю, але потім зникли у пелені дощу.

Ріку вже можна було роздивитися. Вона була широка, темно-сіра, під колір хмар, і текла прямо, майже не вигинаючись, не так як струмки, до яких вони звикли.

— Якщо не перелетимо, — сказав Дік, — то складно буде перебраться.

— Може, спустимося на ніч? — запитала Мар'яна. — А вранці почекаємо вітру і полетимо далі.

— Добре було би, — невпевнено відповів Казик. — І баласту ще наберемо. Тільки приземлятися ніде.

Він був правий: внизу не було ні галявини, ні великого відкритого місця, щоби посадити кулю.

Вони замовкли, наслухаючи тишу, що панувала над світом. Стукіт краплинок по кулі лише підкреслював цю тишу.

І раптом попереду виникла сіра стіна.

Мар'яна зойкнула, коли першою побачила, як величезна нерівна стіна піднімається перед кулею. Порив вітру підхопив кулю і поніс її швидше, ніби вона хотіла навмисне помститися людям за те, що вони змусили її так довго летіти.

— Казику! — закричала Мар'яна.

Казик також побачив стіну, що випливала з дощу.

Він на повну потужність відкрутив пальник і крикнув:

— Усе кидайте! Усе кидайте донизу!

Баласту вже майже не залишилося, тільки маленький мішечок. Дік пожбурих його за борт. Мар'яна підняла мішок з їжею, але завагалася.

— Швидше! — крикнув Казик, і Дік вихопив у Мар'яни мішок і кинув його донизу, потім він підхоплював з дна кошика різні речі, не думаючи, що це таке, і жбурляв за борт.

Куля, повагавшись декілька секунд, пішла нагору.

Здивовано завмерши, аеронавти дивилися, як сіра стіна відходить униз.

Це було дерево, немислимо гігантське дерево. Вони побачили, як від головного стовбура відходить гілка товщиною метрів двадцять і тягнеться майже горизонтально. Куля пролетіла поруч з гілкою, ледь не торкнувшись її. Вище гілки розходилися частіше, і тільки дивом куля не наштовхувалася на них.

Ніхто не знав, скільки хвилин продовжувався цей підйом, але раптом стало темно і стовбур зник з поля зору — куля увійшла в хмари.

Дерево було поруч, воно ще не закінчилося, воно тягнуло до кулі свої сірі лапи.

Порив вітру підхопив кулю і пожбурир її у бік дерева.

— Тримайтеся! — крикнув Дік, падаючи на дно кошика і тягнучи за собою Мар'яну. Казик упав зверху.

І вчасно.

Пролунав дуже сильний тріск, кошик кинуло вперед, потім він налетів на перешкоду, заметався, як пташеня у сітці, щось ухнуло з тріском над головами, куля зробила кілька судомних передсмертних рухів.

І настала тиша. Довкола була темрява.

Кошик нахилився, повільно розкачуючись.

— Ось і все, — сказав Казик сумно. — Немає більше кулі.

— Головне, що ми живі, — заперечив Дік. — І не розбилися. Це головне.

Вони сиділи на дні кошика, намагаючись не розхитувати його, щоб не зірватися униз. Язики хмар повзли через кошик, часом приховуючи темну пляму отвору в кулі, часом розсіювалися, і тоді можна було зазирнути в загадкову глибину кулі. Але зрозуміти, що з нею сталося, ніяк не вдавалося. Світанок надходив настільки повільно, що здавалося, день не настане ніколи.

Клапті хмарин були світліші за повітря, але поступово повітря зрівнялося з ними за кольором, і усе стало однаково сіре.

Дрімота покинула аеронавтів, тягнуча дрімота, на межі сну, яка зв'язує язик і сковує органи, але не замінює сон, бо весь час відчуваєш, як холодно і безнадійно.

— Я ніколи не думав, що бувають такі дерева, — сказав Казик.

— Напевно, навіть на Землі таких немає, — припустила Мар'яна.

— На Землі дерева ще більші, — впевнено сказав Казик. — Наприклад, секвоя. Вона росте у Скелястих горах.

— Може, це не дерево, — сказав Дік. — Може, така скеля?

— З гілками? — запитала Мар'яна.

— Хіба розгледити?

— Але ж ми висимо.

— Можливо, висимо на виступі? — сказав Дік. — Але якщо це дерево, то ще гірше.

Мар'яна обережно нишпорила, сподіваючись, що викинули не всю їжу, щось залишилося. Але кошик був зовсім порожній.

— Даремно ми викинули паливо, — пошкодував Казик.

— Ми більше не полетимо, — впевнено сказав Дік. — Досить. Краще ходити пішки.

— Треба швидше спуститися донизу, — мовила Мар'яна. — І відшукати мішки. Бо хтось знайде їх раніше і все з'їсть.

— Ну, паливо навряд чи хтось з'їсть.

Дік підповз до краю кошика і почав вдивлятися в туман.

Мар'яна зойкнула. Вона випростала ногу, але нога так затерпла, що по всьому тілу голками пройшов біль. Дік здригнувся, кошик захитався.

— Я думаю, — сказав Дік, — що куля зачепилася за верхівку дерева і розірвалася. Якщо ми будемо розхитувати кошик, він може зовсім відірватися, а до землі ще далеко.

Вітерець погнав клапті хмар, і в проміжках між ними можна було розгледіти гілки дерева, сіру стіну. Верхівка кулі все ще ховалася в тумані.

— Треба вибиратися, — сказав Дік невпевнено.

Він витяг з сагайдака стрілу з важким наконечником і кинув донизу.

Було тихо. Казик рахував у думках. Він дорахував до двадцяти. Нічого вони не почули.

— Може, на дерево впала, — сказав Казик. — Чи на мох. Я полізу.

— Куди? — запитала Мар'яна.

— По мотузках нагору. Чого чекати? А потім я вам крикну.

— Давай, — сказав Дік. — Ти найлегший.

— Я думаю, — сказав Дік, — що куля зачепилася за верхівку дерева і розірвалася.

ЗМІСТ

Кір Буличов — творець фантастичних світів. *Ю. Іваненко*. 7

Частина перша

ПЕРЕВАЛ

Розділ перший	14
Розділ другий	37
Розділ третій	65
Розділ четвертий	80

Частина друга

ЗА ПЕРЕВАЛОМ

Розділ перший	98
Розділ другий	120
Розділ третій	143
Розділ четвертий	164
Розділ п'ятий	195
Розділ шостий	219
Розділ сьомий	241